

Büky László

Kocsis Katalin: *Nagykanizsa 100 zenei emlékhelye*

Egy néhány évvel ezelőtt megjelent (család) regény egyik szereplője élete hányattatásai közt egy kisvárosban telepedik le. „Haldokló, de művelt város ez, gondoltam, Trianon elvágta a déli piacoktól [...]”, „[...] az utolsó kisváros [...] Európában, ahol a kamarazene volt a »jobb emberek« legfőbb szórakozása, ahol az utcán, ha találkoztál valakivel, behívott a házába Mozartot hallgatni” (Bánki Éva: *Esőváros. Magvető, Budapest, 2004.* 242, 284). Ezzel kapcsolatban a regényről egyebek közt ezt írtam: „Megjelennek a város régi kereskedőházai, a vasútpart, az úttörőház, az Egyesült Izzó, a filharmonikus zenekar és karmestere és mások, akik a regény szereplőivel valamiképp kapcsolatba kerülnek. A Nagykanizsát ismerő olvasó jól eligazodik mindenben, s talán a várost nem ismerő számára is felidéz több mindent a szocializmus korszakának egy, a valamikori kisvárosi-polgári jelleget elzártsága következtében valamelyest megtartó világából, amely némileg egy korszak átmentését is jelentheti (jelentette volna) a későbbi (mai?) Magyarországnak” (Tiszatáj 2005/IX: 95–100). Kocsis Katalin könyvét kézbe véve az olvasó tapasztalhatja, hogy a trianoni döntés következtében az ország szélére került kisvárosnak milyen zenei műveltségbeli értékei voltak, továbbá azt is, napjainkig mit őriz ebből a város mint tér, és mire támaszkodik a mai lakosság mint e műveltség letéteményese.

A könyv Nagykanizsa zenei útikönyve – írja bevezetésében a szerző. S valóban: utcák és házak alkotják a címszavakat. Rövid és tömör eligazítás van a házakról, tervezőjükről, stílusukról, szerepkörükről, némelykor pusztulásukról, lebontásukról vagy éppenséggel a helyükre került új építményekről. A várostörténet és a hozzá szervülő zenei kapcsolatok története a XIX. század közepétől a kanizsai levéltár 1945. évi elpusztulásáig jobbra – a különféle becses helytörténeti munkák mellett – a helyi, illetőleg megyei hírlapok anyagára, múzeumi anyagokra és a város zenei életének a könyv összeállítása idején élő zenészeinek és másoknak emlékeire hagyatkozva van bemutatva.

Minden épület, vagy amely ma áll a helyén, képeken látható, hasonlóképpen számos személyiség, zenekar, falragasz, esetenként kézirat, autogram, síremlék – növelve a könyv értékét. A további kutatást, érdeklődést a felhasznált irodalom jegyzéke és a tárgymutató segíti (327–41), amelyek bőséges és áttekinthető rendszerűek.

Még a tartalomjegyzék is hasznosabb a szokásosnál, hiszen nem csupán az utcák és házzámok sora, hanem a jelentősebb épületek közhasználatú nevét is tartalmazza (pl. Centrál, Piarista kápolna). A kötetben eligazodás az utcanevek és házzámok, mint szócikk-címek révén lehetséges. A könyv nyelvezete jószérrel kifogástalan, szerkesztése és nyomdai kivitele ugyancsak. Sajtóhiba sem szeplőzi, sem a gépi szövegszerkesztés mindenhatóságába vetett hit miatti zavarok, ami manapság ritka erény. (Apró helyesírási pötty: a „dicsér” ige és származékai következetesen hosszú „í”-vel vannak, magam is kanizsai lévén tudom, hogy az „í, ú, ú” hangokat nem halljuk Zalában, így azután óvatosságból ott is ezeket írjuk, ahol a köznyelv nem ezeket használja. Egyetlen tájszó is akad: „kutakodik” a „kutat” helyett, 172. l. Ez újabban divatszóvá lett.)

Már az első zenei emlékhely, az Ady utca 1. számú városi bérház a házimuzsikálást idézi. Itt működött

a Fischl-család könyvesboltja, amelyben egyebek mellett kották is kaphatók voltak. A Fischl-család (l. Csengery út 22.) három nemzedékéből mindenki tanult zenét és felnőtként is muzsikált. Fényképen láthatjuk Fejtő (Fischl) Ferencet öccsével zongora mellett. A Párizsban elhunyt Fejtő Ferenc (1909–2008) újságíró, történész aligha szorul bemutatásra, szülőházát emléktábla jelöli (vö. Sugár út 11.). A zsidóüldözés sötét ideje után nemcsak a Fischl-család, a mintegy háromezres kanizsai zsidóság zöme is szétszóródott, elpusztult, a Fő út 6. számú ház udvarában lévő zsinagógához kapcsolódó zenei emlékeket immár e könyv is őrzi. A zsidó közösség gazdag zenei élete természetes része volt a városénak, ennek jele: a közelmúltban Strém Kálmánnak szobrot állítottak (Sugár út 5., Fő út 6. udvara, zsinagóga). – A házimuzsikálás a Blumenschein-palotához (Sugár út 12.) is hozzátartozott, a zalaszentbalázi származású Blumenschein Vilmos felesége kitűnő zongorista volt. A család 1905-ben vendégül látta a később világhírűvé vált Szigeti Józsefet (1892–1973), aki ugyanebben az évben Berlinben, Drezdában lépett föl, s aki Füst Milán barátja volt, Szigeti édesapja tanította hegedülni a gyermek Füst Milánt. Később ugyanebben a házban lakott – amíg azt az Államvédelmi Hatóság el nem foglalta – dr. Tardos László orvos. Ő brácsán játszott, felesége gordonkatanár (l. Sugár út 18.). Annak idején, gyerekkoromban hallottam is az utcára kiszüremkedő zenét, később azután már a járdát is lánckorláttal zárta le az ÁVH és semmi nem hallatszott ki a házból, két ávos őr járkált ott, s át kellett menni a színház felőli oldalra (l. Sugár út 5., Városi Színház).

A városban hajdan számos énekhar volt, tucatnál több az ezeket – Postás dalárda, Rendőrdalárda, Ipartestületi dalárda é. i. t. – bemutató szócikk. Az 1836-ban nagyobb részt német iparosok által alapított Polgár Egylet Sugár út 3. szám alatti palotája számos hangverseny, színházi előadás és persze bálók meg más rendezvények színhelye volt, felavatásától, a XIX. század végétől, ma egyre romló állapotban üresen áll... Fellépett itt mások mellett Blaha Lujza, Simándy József, Sárdy János. A kanizsai Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör égisze alatt nyolcvan tagú kórossal és negyven tagú zenekarral Ketting Ferenc (l. Csengery út 46., Ady utca 9.) karnagy például Haydn Teremtését adta elő 1927-ben. Ketting Ferenc a második világháború előtt hosszú ideig vezette a kör vegyeskarát, Kodály Zoltán bizonytalán az ő igényes munkáját ismerve engedte meg, hogy 1954-ben felvesse nevét a kórus. Ugyancsak színvonalas énekhar volt a Szent Imre kórus, amelyet Rácz Alajos főkántor, később zeneiskolai tanár vezetett, Bárdos Lajos nem egy művet írt a számukra (l. Deák tér, Felső templom; Fő út 15. Újváry-ház). Zenekari élet is volt a városban, a katolikus főgimnáziumnak éppúgy volt zenekara (l. Sugár út 9., Piarista gimnázium), mint az ipartestületnek (l. Sugár út 3.), volt Hadastyán Fúvószenekar (l. Hunyadi

utca 3.), Katolikus Legényegyleti zenekar (l. Ady u. 89) és még az idők folyamán számos másik. A zenekarok és a házimuzsika igényelték a hangszerboltot, illetőleg a hegedűkészítő mestert is, a kötet Kudlik István (l. Eötvös tér 2.) és Ladeczky János (l. Ady u. 8.) emlékét őrzi.

Számos országos ismertségű személyiség is megjelenik Kocsis Katalin könyvében. A Kvártélyház (Erzsébet tér 9.) kapcsán, amely a Dunántúl egyik legnagyobb szállodája volt 1840 táján, elmondja, hogy többször itt szállt meg Csány (Csányi) László, aki az 1848 nyarán a Dráva-menti védelmet kormánybiztos gyanánt szervezte; hogy itt tartott tánciskolát Lakatos Sándor táncművész és -tanár, aki magát a hazai Jean Georges Noverre-nak mondta, és akit Petőfi Sándor is ismert; hogy itt volt a Kanizsai dalárda megalakítása 1862-ben; hogy Szuper Károly egy hónapon át itt vendégszerepelt, é. i. t. A mai olvasónak föltűnhet: ki mindenki megfordult Kanizsán a régebbi korokban, az említettek közül II. József, Jelacic (Fő út 5. hercegi vár), Jókai Mór, Popper Dávid (Erzsébet tér 18., Arany Szarvas), Hubay Jenő, Fedák Sári, Jávor Pál (Sugár út 5., Városi Színház), Cziffra György (Sugár út 3. Polgári Egylet), Fischer Annie, Svéd Sándor, Zathureczky Ede (– a három utóbbi művész fellépésén már a recenzens is jelen volt) és még sokan mások is.

A város 1927-ben avatta föl színházát (Sugár út 5.), amelynek épülete Medgyaszay István (1877–1959) munkája volt, akinek tevékenysége a XX. század elejére a népi építómód diadalát hozta, legjelentősebb épülete a kanizsai színház (l. Kontha Sándor szerk.: Magyar művészet I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 195–6.). Medgyaszay István tevékenységet 2010 tavaszán posztumusz Ybl-díjjal ismerte el a magyar építőművészet. – Állandó kanizsai színtársulat nem lévén a pécsi, majd 1955 után a kaposvári színház művészei tették élővé a házat és pezsdítették a város életét. Az épület filmvetítésre is alkalmas volt, 1930-tól hetven évig itt volt a „Városi Mozgó”, amelyik lassan háttérbe szorította a Rozgonyi utca 4. alatti első mozit, amelyet immár le is bontottak. Brunner Erzsébet (alias Sass Baba, 1910–2001) ifjúkori táncjelenetét is itt vetítették. Brunner Erzsébet (Elizabeth B.) festőként élt Indiában, művei egy része Nagykanizsán található. – A történelem forgatagait jelzi, hogy 1945. május 14-én a Vörös Hadsereg tartotta a színházépületben propagandaestjét...

Számos, a kanizsai múltban jelentős személyiségről kap képet a könyv olvasója: Dános Lili, Ivánkovits Ferenc, Klatt Aurél, Ketting Ferenc, Krátky István, Noll Ferenc, Rácz Alajos, Vannay Aurél és mások. Pescsek Ignác hegedűs és pénzhamisító (Ady utca 1., Erzsébet tér 9.) kalandos szökése 1920-ból éppúgy föl vannak villantva, mint Vannay Aurél zavart keltő írása 1927-ban, amelyben műkedvelő színvonalúnak tartja a város zenei életét, s voltaképpen részben ezért Ketting Ferencsel, illetőleg a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti

Körrel állandósult rossz kapcsolata. S ismét a történelmi viszonyok: Vannayt az igazolóbizottság jobboldalinak tarja, el is bocsátják 1945 nyarán (Csengery út 46., Szekeres József utca 5.). – Az imént említett Noll Ferencet, aki sajnálatosan korán hunyt el (Dózsa György út 56.), annak idején 1963-ban Pék Pállal és velem együtt a megyei lapban oktatták ki arról, hogy „marxista-leninista politika van, hogy van szocialista kultúrpolitika”, ami akkor a mi jobbra hajlásunkat jelentette... Akkortáj a Vörös Hadsereg útjának hívandó Sugár úti művelődési házban (l. Sugár út 3.) laza szervezeti keretek között működött egy művészetkedvelő klub, amelynek összejövetelein részt vettek emlékezetem szerint Noll Ferenc, Klatt Aurél, Ivánkovits Ferenc és Witzenez Jolán, Hahn Alíz (Erzsébet tér 18.), Péro Csaba, Pintér Ernő, Szemenyey Lujza, Takács László, Vörös János és mások (l. Büky László: Az utak és útvesztők elejéről és végéről. Pannon Tükör XIII [2008.], 5. sz., 8–10.).

Említi a könyv szerzője, hogy Bartók Béla, Bárdos Lajos és Kodály Zoltán művei még a háború előtt Ketting Ferenc és Rác Alajos tevékenysége révén került a kanizsai közönség elé (Sugár út 11.), hiszen a vendéglátóhelyek, kávéházak szalonzenéje, magyar nótája és cigányzenéje adta a zenei kínálatot. 1924-ben zajlott az első nyilvános rádióbemutató Nagykanizsán, s még évtizedek múltán is kevesek hallgathattak rádión vagy hanglemezen klasszikus zenét. Az egyik neves cigányzenész, id. Torma Antal (†1968) sírja kapcsán (Tripammer u. 3., Köztemető) mondja el a könyv szerzője, hogy a városban a XIX. század utolsó harmadától fordulnak elő Torma nevű primások. Apró adalék: szüleim lakodalmán is ő, Torma Tóni hegedült 1940 májusában. Farkas Ferenc (Vörösmarty utca 36.) katonatiszt apja, mint annyian a XX. század elején, magyar nótákat cimbalmozott – említi meg a Kossuth-díjas zeneszerző visszaemlékezéseiben. A magyar népdal

csupán Csokonai Vitéz Mihály vígjátékából – Az Özvegy Karnyóné 's két Szeleburdiak – hallatszik, amelyben „A' játék esik Kanisán a' Karnyóné boltjában”.

Szótár- és lexikonismertetést befejezni nem, csupán abbahagyni lehet, itt és most azzal, hogy Kocsis Katalin munkája ugyan csak száz címszavas szótár, ám mindegyik (mondhatni:) szócikkéhez az ismeretek garmadája csatolódik a szerző jóvoltából. Ezek, amint a fentiekből némileg mutatkozik, olyan széles kört ölelnek föl a város életéből, hogy elmondható: könyve révén a kanizsai zenei műveltség (és kapcsolatai) értékeinek megőrzése immár elképzelhetetlen. A feltárt és összegyűjtött anyagot nemcsak az olvasóknak ajánlom, hanem mindenkinek: érdemes végigsétálni a zenei útikönyvvel a várost, hiszen bizonyítja, hogy historia est magistra vitae.

(Czupi Kiadó, Nagykanizsa, 2009.)

Morandini Mariska.

Már ez a név is jelzi, hogyan vált magyarrá az olasz család. Az eligazodásban az érdeklődők segítségére siet a szerző, a muzeológus Megyeri Anna, a Göcseji Múzeum főmunkatársa tudós igénnyel összeállított, 320 oldalon több száz eredeti, eddig még nem ismert képpel gazdagított kötete.

Igaz, hogy a cím családtörténetet sejtet, ám a könyv utolsó lapjái a hajdani egész nagy Zala megye építéstörténetével is megismerkedhetünk.

Észak-Olaszország ma Friuli-Venezia Giulia tartományának Gemona del Friuli nevű városában élt Morandini selyemszövő mester és családja, amelynek három fiúgyermeké – köztük a kötet főszereplője, az 1869-ben született Tommaso, azaz a későbbi Tamás is – először Horvátországban, akkor Zala megyéhez tartozó Csáktornyán, Varasdon próbált szerencsére